

1889

Kako opisati događaj za koji si siguran da nisi dobro video ili da nisi tačno zapamtio ili najverovatnije nisi ni bio u stanju da u potpunosti razumeš? Kako opisati zbrku iz davne prošlosti koja je svojom nedokučivošću ostala da titra van granica poimanja ujedno raspirujući maštu da se dodatno i neprekidno grči u pokušaju da poveže privid viđenog sa zdravim razumom. Vrlo sam sklon da zaključim kako osmogodišnji dečak nije imao ni znanja ni mogućnosti da pravilno shvati ono čemu je prisustvovao i da je taj događaj, najverovatnije nimalo čudan ili onostran, ali uprkos svemu, zdravom razumu naučničkih poznih godina ili možda upravo zbog njih, zagonetka svrdla poput svraba ispod gipsa na slomljenoj nozi i ne može se ničim odagnati. Da dete nije u stanju da dobro poveže stvari imam jasan svoj primer, doduše iz vremena kada sam imao svega pet godina, ali taj izolovani slučaj, potpuno me uverava da su dečija mašta i umišljaji kada se suoče sa potpuno nepoznatim stvarima polje bez granica sa svakojakim ishodima. Imao sam pet godina kada su nam u poseti bili poznanici mog oca koji su imali devojčicu malo stariju od mene, sada znam da je u pitanju dosadno, razmaženo, hiperaktivno stvorenje koje

ništa nije moglo zadržati na jednom mestu. Tada mi je bila čak zanimljiva, kao skakutavi kućni ljubimac koga je nemoguće kontrolisati ali vrlo zabavno gledati neko kratko vreme. Navela me je da je pratim, da ona meni pokaže moje dvorište i skrivene kutke bašte u kojima se obrela prvi put u životu i u tom vitlanju zatekli smo se u nekom prostoru između šupe i kokošinjca kada je ona stala i pogledala me na meni potpuno nerazumljiv način. „Hoćeš li da vidiš nešto?“ rekla je i pre nego što sam se mogao složiti ili odbiti podigla je svoju haljinu preko glave, otkrivajući telo koje je možda bilo potpuno nago, ali opet, video sam nešto, u tom kratkom trenu koliko je držala haljinu podignutu, što nisam mogao da prepoznam niti da razumem, čak sada nisam uopšte ni siguran da li je imala išta ispod haljine. Nešto crno nepravilnog oblika na mestu gde bi trebalo da budu gaćice, možda dlakavo, možda mrdajuće... Dosta kasnije, kada sam spoznao kako izgleda žensko telo, postao sam još zbunjeniji, stalno sam pokušavao da shvatim šta sam to tada video, nešto što bi moglo da se opiše kao poluiscepani triko od crne vune, kao nekakav poremećaj dlakavosti na telu, ali potpuno neprimeren detetu od šest godina. Vremenom sam se mirio sa spoznajom da zapravo nisam bio u stanju dobro da vidim, niti da prepoznam, niti da zapamtim, i da je moja živa mašta stvorila uobrazilju nečega što zasigurno nije postojalo, osim možda kao senka granja ili odsev metalnih limova. Nikada više nisam video te ljude, niti tu devojčicu, a sada kao odrastao i nemam načina da je prepoznam i bar pokušam da razrešim dilemu. Taj usud da dete nije u stanju dobro da vidi ne da mi mira ni u ovom drugom, centralnom slučaju mog života kome sam prisustvovao kao osmogodišnjak i ne samo prisustvovao, već donekle

bio aktivni učesnik. Za razliku od zgrade s devojčicom, ovo je trajalo mnogo duže, bilo mnogo temeljitije i ispunjeno nesvakidašnjim sadržajima da nisam siguran ni da bih kao odrastao, trezven i naučnički potkovan uspeo da pohvatam sve događaje i razumem ih na pravi način. Uostalom, šta je pravi način? Za nekoga je kiša opuštajući momenat kada se udisanjem osveženog vazduha dostiže unutrašnja ravnoteža, za drugog trenutna glavobolja i mrzovolja.

Ja sam oduvek voleo kišu... da gledam; ne da kihnem, ne da budem mokar, ne da gacam po blatu, čak ni da šljapkam po baricama; voleo sam da budem na sigurnom, suvom i toplom i posmatram vodeni ples, osluškujem zvuke kapljica koje dobuju po lišću i krovovima, gledam kako se trava i granje njišu pod naletima vode u sveopštoj radosti koju priroda iskazuje dok prima vodu s neba. Kišu sam voleo uvek, osim kada se išlo na Avalu; tada bih želeo da bude suvo i to bar nekoliko dana pre, da zemlja bude topla, da se mogu s drugarima jurcati po travi, valjati, skrivati u šumarcima, jesti sladoled i šećerleme, gledati ljude kako igraju kolo u opojnim mirisima pečenja koji prekrivaju sve.

Tog aprilskog dana se nebo tmurilo do granice da bi moji roditelji odustali od izleta na Avalu da nismo imali goste iz Češke koji su posebno želeli da obiđu ovo nadaleko poznato izletišta. Moj otac ih je označavao kao Čehe, njih troje, otac, majka i sin, tri godine stariji od mene; ja sam ih zamislio da su iz nekog susednog kraja, Šumadije ili Semberije ali onda su mi objasnili da je Češka druga država udaljena gotovo hiljadu kilometara i baš mi nije bilo jasno kako sasvim razumljivo pričaju srpski jezik. Nisam to tada uspevao da shvatim, a zbog svega što se dogodilo tog dana i nisam nikada

pitao za detalje. Jednostavno nisam želeo da pominjem taj dan, niti da ga se sećam da ne bih slučajno izrekao nešto što sam odlučio da ne smem nikada nikome reći. A taj dečak je bio za pola glave viši od mene i nekako je delovao odraslo; uglavnom je ćutao i bio miran u prisustvu roditelja, a sasvim drugačiji kada ih nije bilo na vidiku. To je takođe pojedinost koja je bila neobična i verovatno odredila tok događaja koji će uslediti, ali ja to niti sam uvideo na vreme, niti sam imao snage i umeća da se s tim izborim.

Moj otac, kao iskusni izletnik, znao je da se mora doći što ranije da bi se zauzelo dobro mesto za roštilj, dovoljno udaljeno od centralnog prostora za okupljanje da graja ne smeta razgovoru, ali ne predaleko da se mora dugo ići do livade gde se obično smeštaju kola sa pokretnim prodavnicama. Ipak nismo krenuli dovoljno rano, organizacija oko kretanja i prevoza se rastegla i kada smo najzad stigli suočili smo se sa neobičajenom gužvom i živošću. Na tren je izgledalo da su sva dobra mesta razgrabljena ali smo ipak uspeli da pronađemo kutak po meri mog oca, ravan deo malo izdignut iznad prostora gde se održavala centralna manifestacija, dovoljno blizu svemu što je bilo bitno, a ne preblizu. Nas dvojicu najmlađih odmah su poslali da sakupljamo drva i to nas je moj otac uputio na južnu, strmiju stranu jer svi obično pokupe granje iz blizine i ravnog dela. Kako smo se odmakli dvadesetak koraka, Čeh je progovorio i čak se nasmejao, kao da se ustručavao pred roditeljima da išta kaže. Pričali smo o nekakvim nevažnim, nepovezanim stvarima i sada kada se prisećam toga čini mi se da tu ničega nije bilo vrednog da bude upamćeno, mada je bilo trenutaka kada sam pomišljao da sam usled svih događaja

jednostavno pozaboravljao gomilu okolnosti koje su prethodile.

Kada smo sakupili potrebnu količinu drva, dobili smo priliku da se prošetamo do prodajnih kola sa drangulijama i uzmemo neku lizalicu ili kuglu sladoleda uz napomenu da ne preterujemo jer nam predstoji ručak. Gužva je bila mnogo veća nego što inače pamtim na ovom mestu i svuda se na sve čekalo; očigledno su prvi prolećni lepi dani izmamili mnogo ljudi koji su se uželeli prirode i sunca. Sa svih strana su se videli bledoplavičasti dimovi brojnih roštilja koji su bili raspaljeni, a već je polako pristizao i miris pečenog mesa.

Kada se završila naša prva kupovina dobili smo zadatak da donesemo još po jednu turu granja i drva jer je početna količina već bila potrošena preko polovine. Zemlja nije bila baš potpuno suva i u senovitim delovima šume mirisalo je na vlagu, tako da su pojedini komadi drveta koje je ležalo u travi bili gotovo mokri. Išli smo još dalje do proređenijeg dela šume odakle smo doveli nekoliko baš povećih suvih grana. Opet smo dobili pola sata pauzu da prošetamo kuda želimo.

U nekom momentu poveo se razgovor između mog oca i oca dečaka oko bezbednosti i sigurnosti i mogućnosti da zalutamo, ali ga je moj otac jednom uverljivom rečenicom učutkao. Rekao je da ja vrlo dobro poznajem Avalu i da sam ovde bio često, a i objašnjeno mi je da gdegod se nađem biram stazu koja ide nagore i da ću sigurno dospeti na sam vrh, a odatle znam da se snađem. I zaista sam znao a sama šuma nije bila opasna, nikakvih zveri, svakako vukova nije bilo, mada je, gledano sa strane i posebno dok smo dolazili, mogla da se vidi šuma kilometrima unaokolo, ponegde vrlo gusta, po valovitim brežuljcima istegnuta u nedogled.

„Želeo bih da vidim ruševine“, rekao je u nekom trenutku mali Čeh.

Gledao je u brdo Žrnov i obrise visokih zidina naspram tmurnog neba.

„Íci ćemo posle ručka“, rekao sam jer je takav bio plan, da se obiđu ostaci prastarog grada, ali kasnije, svi zajedno.

„Ja bih da idemo sada“, navaljivao je i uputio se tamo, ne pogledavši da li ga pratim. Onda je u nekom trenutku zastao i okrenuo se prema meni. „Bojiš se?“ upitao me je.

Naravno da se ne bojim. Ne volim te ruševine, pregoleme su, a leti bude zmija i nema šta da se vidi, gomile kamenja, ostaci zidina, urušene i polomljene drvene grede, samo na jednoj strani, jedna kula je imala naoko nedirnut drveni krov, ali nikada nisam video da se iko ispeo gore. Otac je uvek pričao da treba paziti da neki kamen ne padne na glavu, da se ne zalazi unutra kada je jak vetar i da se ne naslanja na kamene naslage jer su dosta propale i prepune zmija i da se nikako ne penjem po zidinama jer je kamenje razglavljeno i labavo i vrlo lako može da se omakne ispod nogu. A visina je bila poprilična.

Dečak se okrenuo i nastavio blagom uzbrdicom ka Žrnovu. Ja sam zaokružio pogledom ka mestu gde su nam bili roditelji i nisu nas mogli videti, previše ljudskog meteža i drveća nas je delilo. Za tren sam razmišljao šta da radim. Nisam imao problem da budem sâm, da idem ovuda sâm i da se vratim, čak nisam verovao ni da se Čeh, iako prvi put ovde, može izgubiti. Ali sam znao da ću, ako se vratim bez njega dobiti grdnju pa još ako kažem da je otišao do Žrnova, ko zna kako će se to završiti po mene. Učinilo mi se da je najbolje da

ga pratim, da pustim da zadovolji svoju radoznalost i da se onda vratimo. Ako bude pametan nećemo ni reći gde smo bili, ako ne bude, opet mi se činilo da je manje zlo nego da se vratim bez njega.

Požurio sam da ga stignem, ali to nije bilo nimalo lako, bio je stariji od mene, dužeg koraka, jači i sasvim u dobroj kondiciji. A i nešto kao da ga je vuklo napred. Grabio je uzbrdo kameno-zemljanom stazom bez zastajkivanja. Stigao sam ga tek na pedesetak koraka od prvih zidina, kada je usporio da bi obuhvatio pogledom ceo prostor.

Muvalo se dosta ljudi okolo, većina je obilazila urušeni grad stazom uz spoljašnje zidine, ali bilo je i onih koji su zalazili unutra.

„Nema tu ničega“, rekao sam. „Mnogo kamenja, mnogo prostorija koje su zazidane ili zaključane, stotinama godina je ovo napušteno.“

„Došli smo da vidimo Žrnov“, rekao je. „Moj otac tvrdi da je ovo nekada davno bio rudnik. Rimljani su ga koristili a i oni su ga preoteli od nekoga.“

Nisam znao ništa o tim starim danima, preotimanju i svakako ništa o Rimljanima. Za mene je bilo podjednako davno i sto i hiljadu godina.

„Pa što ne bismo sačekali da svi dođemo“, rekao sam ipak. „Moj otac zna dosta nekih priča o Žrnovu. Bilo bi zanimljivo slušati razgovor njih dvojice.“

„Ali nam ne bi dali da se veremo po zidinama.“

„Ja i nemam nameru da se verem po zidinama.“

„Jesi li se nekada peo gore?“

Odmahnuo sam glavom.

„Bojiš se?“

„Ne, samo previsoko je i nije bezbedno. Kamenje se ljulja, vidiš da se niko ne penje. Vidiš li ikoga igde gore?“

Nekako sam osećao da je ova rasprava uzaludna, bio je svojeglav i tvrdoglav ali sam baš zato odlučio da i ja budem isti takav. Pratiću ga po stazama a ako krene da se penje čekaću ga dole i na bezbednoj udaljenosti. Možda bi bilo čak najbolje da sednem ovde pored ulaza i sačekam da uradi sve što je zamislio ili šta mu padne na pamet.

„Kako možeš da proživiš ceo život a da se ne popneš na ovakvu lepoticu od zidina?“

„Imam osam godina.“

„Baš zato. Stvari izgledaju drugačije kada imaš osam godina, drugačije kada imaš jedanaest, a ko zna kako kada budeš matorac preko dvadeset. Neće ti ni padati na pamet da dolaziš ovde dok ne budeš imao svoju decu a onda ćeš i njima pričati da je previše zmija, da se kamenje ljulja i da postoje lavirinti u kojima se mogu izgubiti.“

„Ne postoje lavirinti“, govorio sam polako, rešen da istrajem u tvrdoglavosti. Neću da ga pratim među zidine, neću da znam šta će mu sve pasti na pamet, jednostavno ću čekati da se vrati i onda ćemo sići do naših. Ako bude pričao gde je bio neka priča, ja ga nisam pratio, nisam mogao da ga sprečim, čekaao sam ga... sasvim dovoljno.

Imam prekide u sećanjima karakteristične za snove, što me ponekad navede na utešnu pomisao da je sve ovo bio samo san. U jednom trenu raspravljam se sa Čehom, u drugom sedim sâm pored staze i ulaza u ruševine i posmatram dvojicu ljudi koji mi prilaze, stariji su, jedan je baš starac, a i ovaj mlađi ima možda i svih dvadeset, kao da je ta granica koju je pomenuo Čeh nešto posebno bitna u određivanju odraslosti i starosti za nekoga. Poznati su mi odnekud, ova dvojica, i

sećam se da smo pri dolasku, u podnožju Avale zastali pored njih i da je moj otac dugo razgovarao sa mlađim, ali nisam čuo šta, samo mi se činilo da se taj razgovor odvijao na nemačkom. Verovatno su nešto pitali, moj otac im je nešto pokazivao, ali zapamtio sam neuobičajeno ukočen, staklast pogled starca koji je bio kao prilepljen za mene. Posle toga, dok smo nastavljali put, moj otac je govorio Česima: „Ništa gore od Engleza koji pokušava da priča nemački jer očekuje da mi ovde znamo bolje nemački nego engleski. A kraj nam je sad pun Engleza, nedavno su ušli u koncesiju za rudnik na Avali i očekuju valjda da će dobro prosperirati. Da tu ima nečega vrednog mi bismo to već iskopali.“ Nisam mnogo razumeo od toga, bio sam mislima na pogledu starca i sada, ovde, pred kapijom Žrnova, scena se ponavljala, ponovo me je gledao na isti način i najednom mi postade zebno i jezovno. Dvojica koji su prilazili meni, mlađi mi je sada izgledao baš mlad, gotovo jedva stariji od malog Čeha. Stariji je bio baš star, ne sećam se da sam ikada video smežuraniju osobu, ispružio je ruku prema meni i rastvorio pesnicu otkrivajući dva kamena na dlanu, obična oblutka: jedan siv, drugi tamnije siv, gotovo crn. „Biraj“, reče mlađi i trebalo mi je neko vreme da shvatim da je to izrečeno na nemačkom koji sam solidno znao. Setio sam se da je tamo, podno Avale, neposredno pre nego što ćemo se rastati, starac rastvorio ruku pred mojim ocem ali nisam video šta je pokazao niti dobro čuo šta je mlađi rekao. Ali moglo je biti ovo „Biraj!“

Starac je, kao da bi me podstrekao, dodatno isturio ruku prema meni i ona je, ogoljena, izvirila ispod kaputa, otkrivajući zglob na kome se video strašan ožiljak, ugriz za koji je bilo čudno kako nije precvikovao ruku.

Ožiljak je bio prastar i ponegde izraženo dlakav, ali davao je uvrnutu sliku ruke kao da i jeste bila odgrizena pa nekako i neuko prišivena.

Buljio sam neko vreme u taj zglob, a onda odmahnuo glavom i oni su začudo odmah otišli bez daljih ubeđivanja i insistiranja. Planirao sam bio da svakako ništa ne uzimam, jer se od nepoznatih ništa ne uzima i da naprosto pobegnem ako nastave da me propituju. Ali oni su samo produžili dalje. Isto kao dole, podno Avale, pred mojim ocem. Hodali su tako da je mlađi držao starijeg za mišicu leve ruke, kao da ga vodi, kao da je starac slep. To bi objasnilo neke stvari, ali i pokrenulo neka nova pitanja. Bio sam siguran da se starac okrenuo ka meni i pružio ruku tačno prema meni; ako je bio slep, to ne bi trebalo da bude moguće, mada sam slušao i o tome da slepi ljudi imaju izvanredna druga čula i da čuju i osećaju stvari nedostupne ljudima s vidom. Svakako nisam bio spreman da sada toliko razmišljam o tome. Dovoljno me je brinulo već dugo odsustvo Čeha. Možda namerno sedi negde unutra i čeka da prođe vreme, da izgubim strpljenje i krenem da ga tražim da bi mi se rugao. Možda je čak pokušao i uspeo da siđe s druge strane brda i kroz šumu se prikrade do naših roditelja, ostavljajući me ovde. Nekako sam stekao utisak da je takav karakter i da bi bio spreman da uradi takvu podlost. Ali više nisam imao izbora. Vreme je prolazilo, zaista predugo vremena da se luta u malom prostoru koji ne nudi ništa i ne vodi nikuda, pa je bilo jasno da je ili upao u nevolju ili želi da ja pomislim da je upao u nevolju.

Malo se ljudi vrzmalo baš po unutrašnjosti srušenog grada, nije bilo tu ničega zanimljivog, a većina onih koji dolaze na izlete na Avalu već su to sve obišli

dovoljan broj puta. Već sam počeo da smišljam šta da kažem ako se sad pojave odrasli u pratnji Čeha i krenu da me propituju. Odlučio sam da je najbolje držati se istine jer je dečak bio čudan i svaki pokušaj da stvari predstavim drugačije mogao bi me dovesti u još veću nevolju. Davno sam naučio da se biranjem istine izbegava najveći broj problema; moj otac je često govorio da je laž klupko koje se odmotava u nedogled.

Kada je počeo da duva jači vetar, a sumračno nebo da se kovitla kao da će se svakog časa sručiti kiša, počeo sam da se premišljam oko toga šta da radim; činilo mi se da imam tri izbora: da ostanem, da se vratim sâm do roditelja ili da se upustim u traganje za vragolastim Čehom. Ostajanje je podrazumevalo da ću svakog narednog trenutka odmeravati da li treba da odem, a povratak roditeljima bez Čeha mi je i dalje delovao kao najgora verzija, pa sam odlučio da ipak zađem u ruševine i probam da ga pronađem.

Ustao sam, protegao se, telo mi se bilo ukočilo kao da sam ko zna koliko vremena proveo ovde. Onda sam krenuo, ali od prvog koraka nešto nije bilo kao pre. Sećam se hodanja unutar grada kao da sam tu prvi put... ništa nisam prepoznavao, delovi zidina su mi se činili urušeniji i obrasliji travom nego što sam ih pamtio, neki drugi delovi kao da su bili noviji nego što su ikad bili otkad ja dolazim ovde. I same staze, krivine, kao da nisu bile iste. Zidine su se ponegde izdizale toliko u visinu i gotovo spajale sa susednim da se jedva ukazivao procep neba. Mrak se spuštao silovito a sve jači vetar prskao je prve kapi kiše.

Gotovo da sam trčao po unutrašnjosti urušenog grada, ali nigde nikoga nije bilo, ni Čeha, ni dvoje neobičnih ljudi koje sam video na ulazu, niti ikoga drugog.

Planirao sam da izađem s druge strane i sa te uzvisine pogledam da li negde ima nekoga ali nisam uspevao da nađem taj drugi prolaz. U nekom trenutku sam stao, gušeći zebnju u sebi i pažljivo se osvrnuo unaokolo. Ovo je maleni grad, ponavljao sam sebi, neuporedivo skućeniji od Kalemegdana, bez složenih prolaza, staza, lavi-rinta... najjednom više nisam bio siguran na koju stranu je izlaz, na koju stranu je bilo šta. Pokušavao sam da vidim gde je ona jedna kula koja je imala očuvani krov jer bi mi to bio dobar orijentir na koju stranu treba da idem, ali nigde je nije bilo. Bio sam preblizu zidinama koje su se istezale u visinu i zaklanjale pogled na celo utvrđenje. Nebo se mračilo glasajući se potmulo približavajućom grmljavinom. Jato kreštećih crnih ptičurina kakve nikada nisam video preletelo je nisko iznad zidina. Potrčao sam u jednom pravcu znajući da je ceo ovaj prostor mali i da se za najviše minut-dva mora dospeti do izlaza. Ali nije bilo tako. Tu sam ponovo dobio misao da je sve ovo san, jer jedino u snovima dolazi do ovako izmeštenih prostorno-vremenskih iskoraka. Ako spavam gde sam zaspao? Na klupi u šumi, na travi ispred ulaza? Da li se nečinjenjem u snu priziva buđenje ili se mora u snu umreti? A šta ako je sve ovo stvarno i smrt bude ista takva?

I onda promena; huk prerasta u pesmu, pristiže odnekud, prohujava kao iz velike daljine a na mahove se čini da je izvor odmah tu iza zidina. Pesma je nerazumljiva i povremeno se čini da je na nepoznatom jeziku, a povremeno promiču srpske reči. Melodija podseća na nešto što sam imao prilike da slušam, ali ne mogu da odredim ni kada ni šta. Osvrćem se oko sebe. U trenutcima kada nema pesme sve deluje sumorno i sivo, a kada zatitraju složni glasovi namah budem ispunjen

ushićenjem i radošću. Nema stvarnog povoda ni za jedno ni za drugo, a ta klackalica raspoloženja me dodatno onespokojava. Koračam kroz unutrašnjost Žrnova i potpuno sam nespreman na ono što zatičem. Ceo prostor je ispresecan zidovima koji onemogućuju široki vidik, ali ja znam ove ruševine napamet. Znam da prođem kroz njih do druge strane i drugog, strmijeg ulaza, a znam i da obiđem sve kutke prateći zavijutke i usmeravanja bedema i da u svakom trenutku znam gde je jedan a gde drugi ulaz.

Tako je bilo oduvek, i tako je bilo do sada.

Hodam između razvalina dva bedema i nekako osećam da nešto nije u redu, da moje koračanje traje predugo, da ova staza nije nikada bila ovoliko dugačka. Pjesma se pojačava i sada me mami u postojanom nizu. Pojedine reči kao da ne razumem, kao da nije srpski, ali smisao je tu, smisao nekako osećam, pevanje o slavnim vremenima i pobedama koje se pamte.

I onda, u trenutku kada je pesma sasvim utihnula, pretvorivši se u vašarsku graju, preda mnom se otvara prostor veći od onog koji pamtim da ga ima u Žrnovu, prostor sa desetinama i desetinama, možda i stotinu ljudi; u celom krugu pri zidinama nalaze se stolovi i na njima toliko raznovrsnosti da stojim nepomičan i odmeravam jedan po jedan deo te prebogate ponude... hrana, drveni sitni predmeti, odevni predmetni, klupka konca, srpovi i alat, drvene motke raznih dimenzija, pleteno pruće u raznim oblicima, trave i lišće, obične grane ponegde, naramci lešnika i oraha, voće, ogledala, flaše sa raznobojnim tečnostima, tegle sa medom i pekmezom, osušene šunke, slanina, sirevi, drvene posude... ljudi prodaju i kupuju, razgovaraju, dovikuju se, cenkaju, potpuno vašarište kakvo sam imao priliku da

vidim nekoliko puta dosad, ali nikad ovako daleko od naselja. Razumem tek tu i tamo poneku reč, kao da se nalazim u nekom drugom mestu gde se govori nekakav polusrpski. Hodam potpuno opčinjen kroz tu gomilu koja ne obraća pažnju na mene, za tren shvatam da uopšte ne tražim Čeha jer me sve ovo mami i ujedno zastrašuje svojom veličinom i nedokučivošću.

Sa jedne tezge, neka baba koja sasvim izgleda kao Baba Jaga iz priča, izbornog lica sa svega nekoliko zuba u nakeženoj vilici, pruža ruku ka meni i nudi nešto što nemam ni najblažu predstavu šta je. Ponavlja neku reč koju uopšte ne razumem i za koju sam siguran da nije ni srpski, niti ijedan drugi jezik s kojim sam se sretao. Malo se odmičem od njene tezge i nastavljam dalje. Niko drugi ne obraća pažnju na mene. Osluškujem govor, pokušavam da odredim na kom se jeziku ovde priča, ali moj početni utisak da sam okružen polusrpskim se ne menja.

I onda, u svom tom metežu zapažam osobu koja stoji i posmatra me. To je onaj mladić koji je vodio starca. Sad, ovako okružen ljudima i glasovima, uspravan i miran, netremice zagledan u mene, deluje potpuno nestvarno i umetnuto. Prilazim mu a prostor oko nas kao da se raščišćuje, niko mi ne preseca put, niko ne zaklanja vidik, svi su tu, posvećeni onome što su i radili do sada, ali kao da smo taj mladić i ja okruženi nevidljivom opnom koja onemogućuje da nas iko uznemiri.

Zastajem tek dva koraka od njega i kao da je sve utihnulo, kao da nikoga više oko nas nema.

„Treba mi pomoć“, kaže mladić na nemačkom, a ja ćutim jer sam toliko smućkan svim ovim da jednostavno ne znam šta bih rekao.